

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. Снежина Танковска

относно: дисертационния труд на Александър Манджуков

„Сценичните практики от танцовия театър на 20-ти век и приложението им в обучението на съвременния актьор“

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“

Дисертационният труд на Александър Манджуков е организиран както следва: Въведение; три глави със заключения към всяка глава и е в обем от 194 страници. Приложената библиография съдържа 71 български и чуждоезични издания (преобладаващо на английски, също така на немски и руски), както и 51 указани интернет източници.

Александър Манджуков е завършил бакалавърската програма по Танцов театър в НАТФИЗ; има магистърска степен в специалността Театрално изкуство, профил танцов на тема „Пина Бауш – Кафе Мюлер: Някои особености на сценичното поведение на актьора за танцов театър“. Цялостната му артистична дейност от 2008г. до сега като танцьор и хореограф бележи неговия траен интерес към съвременните измерения и проблеми на танцовия театър. От 2009г. той е поканен да преподава в НАТФИЗ дисциплината Съвременни танцови техники. В периода 2012-2014 е гост-преподавател по същата дисциплина и по Техника на джаз танца в АМТИИ, Пловдив. Зачислен е като редовен докторант в НАТФИЗ през 2015г. Участва активно в международни събития в полето на танцовия театър и висшето образование в тази област чрез Европейската програма Еразъм – през 2016г. в Ханوفر, Германия и 2017г. в Сулина, Румъния по направлението Обмен за обучение и тренинг; през 2017г. и 2018г. в направлението Преподавателски обмен е поканен да води практически ателиета в Transforming Art Institute (TAI) в Мадрид, Испания на теми “Work on Concept Subject” и “Walk, Run, Fall. Краткото указване на горепосочените факти е необходимо, тъй като те задават предпоставка за избора на темата за дисертационния труд, която е в съответствие с образователния статус, артистичните интереси и педагогическата насоченост на докторанта. Тук трябва да отбележа неговата последователност и постоянство в разширяване и задълбочаване на знанията и уменията, любопитството и готовността да

учи, да открива и изследва нови хоризонти в работата си, да проверява, прилага и споделя това във всички аспекти на своята дейност.

Александър Манджуков полага необходимото начало на предложения от него дисертационен текст, като определя и обосновава актуалността на проблема и в тази връзка - елементите на научното изследване (обект, предмет, цел, дефиниране на задачи за постигане на целите, хипотези и методическа основа). Обобщено, целите на труда са ориентирани в посока на „актуализиране и обогатяване на методиката на обучението на студентите (специалност Танцов театър) в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“ (Дисертация, стр.10). Ето защо е извършено аналитично изследване на подбрани сценични практики в Европейския танцов театър на 20-ти век и в резултат на това е предложен „нов модул в методиката за обучение в дисциплината „Танцов синтез“ (Дисертация, стр.11). Преди да пристъпи към текста на трите основни глави на изследването, докторантът предлага Въведение към тях, в което без излишна разточителност, но точно и по същество се занимава с двете големи теми, които смислово и структурно определят изследователската му работа: първата – с фокус върху влиянието и изискванията на съвременните образователни стратегии спрямо методиката на обучение по Танцов театър в НАТФИЗ, като част от цялостното виждане за мястото и перспективите за развитие на висшето образование, в частност на образованието по изкуствата и втората тема – конкретно свързана със съвременната методика на обучение по създадената през 2003г. в НАТФИЗ специалност Танцов театър. Изкуството на Танцовия театър в Европа има сравнително кратка история, ситуирана предимно през турбулентния 20-ти век. Едноименната специалност в НАТФИЗ – стартира в първите години на 21-ви век, т.е. малко повече от десетилетие след началото на демократичните промени в България, които и до сега имат не особено благоприятно въздействие върху културата и образованието като фактори за общественото развитие. Но времената на кризи поставят и предизвикателства, които стимулират търсенето на възможности за развитие. Докторантът акцентира върху фактори като интердисциплинарност, интерактивност, технологични, организационни и педагогически иновации, икономическа ефективност, финансова осигуреност, глобализация и влиянието им по-конкретно върху висшето образование по изкуствата с фокус върху театралното и танцовото образование. С разумна аналитичност, но и с необходимото пристрастие, той подчертава значението на баланса между прагматичното и идеалистичното в образователния процес, който се гради върху анализ и осмисляне на теорията и традицията, но с поглед към непрекъснато търсене на новото в академичното образование и в професионалната реализация, а отгук и в

процеса на общуване и въздействие върху публиката. В последната част от Въведението авторът целесъобразно отделя място да очертае специфичното в съвременната методика на обучението по Танцов театър в НАТФИЗ, чието начало и основи са положени от проф. д-р Петя Цветкова. Александър Манджуков проследява основните етапи и цели на работата със студентите през четиригодишния образователен процес в бакалавърската програма, като акцентира върху възможностите за актуализиране и обновяване на съществуващата методика. Тази методика е в помощ на цялостния процес на тренинг, развитие и усъвършенстване природата на студента с цел подготовка за работа в танцовия театър, като дава възможност за поетапно усвояване на специфичните за танцовия театър телодържане, актьорско поведение и телесна изразност. Учебният план на специалността е разработен така, щото да създава необходимите условия за високо качество на академичното образование. Студентите са предизвикани да работят пълноценно, ежедневно, с осъзната необходимост за разработване и усъвършенстване на артистичната им природа. Учебната програма по основната дисциплина Танцов синтез е развита през курса на обучение върху „разработване и усвояване на действията танц като основен двигател за създаване на физически (сценичен) образ“ (Дисертация, стр.25). Динамичното развитие на изкуството на Танцовия театър изпреварва теоретичното му контекстуализиране. В този смисъл е предложена от докторанта хипотеза, че изискванията на съвременната методика на обучение по Танцов театър предполагат възможност „през определените от обекта (на изследване) сценични практики, подложени на аналитично-експериментално проучване и систематизирани като актьорски тренинг... да се разработи практически модул, приложим в академичното обучение по танцов театър (Автореферат, стр.5-6). Така авторът очертава целите на изследването, които са дискутирани по-нататък в трите основни глави на дисертационния труд.

В Първа глава „Европейският феномен Танцов театър“ Александър Манджуков представя в исторически план развитието на изкуството на Танцовия театър в Европа, предлага критически анализ на най-значимите школи, имена и събития и очертава специфичната естетика на това изкуство. Посочените дейности и етапи са необходими за перспективата на изследването: „Само през анализирането на емблематични образци в чистата естетика на танцовия театър е възможно да се извлече методически подход за обучение“ (Автореферат, стр. 9). Ето защо критическият анализ на отделните школи е положен от автора върху следните критерии, определящи спецификите при изграждане на физически сценичен образ: „статут на актьорското тяло – обуславянето му като център за сценично действие –

специфично сценично телодържание; изграждане на физическия образ през специфично сценично поведение в танцовия театър; разработване и изграждане на система на изразност (в посока автентично създаване на) театрален език следствие процесите на деформация.“ (Автореферат, стр.10) Избраният подход дава възможност на докторанта да подреди и систематизира голям обем информация за: -Немския танцов театър като отправна точка за развитие на европейския феномен (Ваймарската група - Рудолф фон Лабан, Мери Вигман, Курт Йоос в началото на 20-ти век; и постмодернистите като наследници на немския експресивен танц с фокус върху сценичната практика на Пина Бауш); -Скандинавските сценични практики (Каролин Карлсон и Матс Ек); -Френската танцова школа и постмодерното движение *nouvelle danse*; -Английската сценична практика, близка до физическия театър; - Холандската школа и нейният най-ярък представител хореографът Иржи Килиан, чиято дейност авторът анализира по-детайлно, поради факта на „практически осъществено изграждане на методическо възпитание на актьори-танцьори за танцов театър“. (Автореферат, стр. 15) Именно във връзка с тази особеност докторантът анализира сценичната практика на Килиан и я съпоставя с онези специфики на творчеството на Пина Бауш, заложи в основата на разработения и предложен от него практико-теоретичен модул. Това му дава основание да заключи: “Сценичната практика на Иржи Килиан и особено работата му в НДТ може да се развият в самостоятелен модул на обучение към специалността „Танцов театър“ в НАТФИЗ... Минавайки през естетиката на Иржи Килиан, те (студентите) ще открият собствен подход за осъществяване на спецификата на танцовото изразно средство, а през опита на собствената си телесност и подпомогнати от педагогическия екип ще се опитат да достигнат театрален език.“ (Автореферат, стр. 16)

Втората глава на дисертацията „Сценична практика на Пина Бауш за целите на театралното образование“ заема централно място в труда. Интересът на Александър Манджуков към изключителното място и значение на нейната личност и творчество за съвременното развитие на танцовия театър е траен, свидетелство за което е и темата на неговата магистърска теза. Текстът във Втора глава на настоящия труд е организиран в три раздела. В първия раздел авторът прави детайлен анализ на аспекти от богатата постановъчна, хореографска и педагогическа работа на Пина Бауш с трупата в нейния театър, центриран около две съществени теми: Първата – Влияние на идеите на модернистите в танца върху сценичната практика на Пина Бауш (с фокус върху „процеса на деформация на актьорския „аз“ и създаване на театрална форма, в която актьорът постига деформация на „аз“-а, а телесността му

деформира изразното средство (танц или движение)“ (Автореферат, стр.18) и втората тема - Театърът на Пина Бауш – взаимовръзки с ключови практики от драматичния театър (с фокус върху влиянието на Арто, Брехт, Гротовски, Шехнер и възгледите им за мястото на актьора в спектакъла). В следващия раздел „От сценична практика към академично обучение - аналитичен поглед към изграждането на физически сценичен образ“ докторантът прави преход към основната част на изследването. Преди детайлно да се занимае с учебния практико-теоретичен модул, той анализира „един сценичен физически образ от спектакъла „Кафе Мюлер“, като изгражда хипотеза за създаване на физическия образ в танцовия театър“. (Дисертация, стр. 83) В резултат на анализа, Александър Манджуков формулира точно етапите при изграждането на физическия образ и очертава три емблематични за творчеството на Пина Бауш подхода, които захванват респективно и процеса на обучение по танцов театър: - „методически подход за приложение принципа на повторение на дадено изразно средство; -методически подход за приложение на принципа на Пина Бауш – разработване на жестове и елементи от ежедневието; - методически подход и авторско приложение на прийома „въпрос – отговор“. В настоящето изследване те оформят теоретико-практическия модул за обучение от сценичната практика на Пина Бауш.“ (Дисертация, стр.87) В третия раздел „Методически подход за създаване на практико-теоретичен образователен модул, изведен от сценичната практика на Пина Бауш“ докторантът определя необходимата теоретична основа на образователния модул. „За целите на настоящето изследване е изведена аналитично и разработена идеята и процесите на деформация специфични за танцовия театър, представени в научните разработки на проф. д-р Петя Цветкова.“ (Автореферат, стр.22). Второто направление, което докторантът разработва за теоретичното осигуряване на образователния модул е анализиране на трите гореспоменати подхода в работата на Пина Бауш с необходимите изводи. Особено полезни за практическата част на образователния модул са анализът и изводите на четирите аспекта на подхода „сценично разработване на жестове и елементи от ежедневието“, а именно: -жестове и движения от ежедневието в неординерен контекст; -елементи от ежедневието, разработени до самостоятелна жестова система; -разработване на ежедневни движения до символ носител на емоция; -елементи от ежедневието, разработени до танцово представяне. Така, на основание резултатите от аналитичното проучване на етапите и подхода при изграждане на физическия образ в сценичната практика на Пина Бауш, докторантът формулира заключението от изследването във Втора глава на дисертацията: „Сценичната практика на Пина Бауш осъществява в най-чист вид и извежда нова стойност на деформацията на актьорския „аз“ и е необходима част от един образователен

процес в танцовия театър.“ (Автореферат, стр.31) С това той обосновава необходимостта от образователния модул и структурирането му в две направления: теоретична разработка на основните елементи на изследването и практическа разработка на система от задачи и упражнения.

Третата глава на дисертацията „Апробация през практически упражнения – методически аспект“ логично следва заявените цели на изследването и съдържа в конкретни измерения доказателствен материал за полезността и необходимостта от предложения практико-теоретичен модул. Текстът е организиран в три раздела: -методи на апробацията; -апробационен план – практически упражнения; -обобщение на резултатите от апробацията на практико-теоретичния модул. Трябва да подчертая внимателната и прецизна работа на докторанта в процеса на подреждане, описване и анализиране на богатия масив от критически и теоретични текстове, за да очертае синтезирано теоретико-методологичната основа на предложения модул. Впрочем, това основателно е отбелязано от него в справката за приносите от дисертационния труд. Предложеният апробационен план и обобщението на резултатите от апробацията указват детайлно процеса на пилотното въвеждане на модула в учебния процес на студентите по Танцов театър в НАТФИЗ. Задаването на теоретичния контекст на всеки етап от модула, описанието на отделните упражнения, обособени в 12 практически задачи, коментарът на специфичните изисквания и резултатите от практическата работа, обосноваването на отделните елементи на модула, като част от етапите в четиригодишната програма на обучение са свидетелство за ценната практико-приложна страна на дисертацията.

В Заключението като естествено финализиране на изследването, докторантът обобщава ползата и необходимостта от постоянно обновяване на образователния процес на студентите по Танцов театър в НАТФИЗ, което е заложено в духа на изкуството, в непрекъснато променящите се условия и изисквания на живата връзка с публиката чрез уникалния и автентичен творчески акт на актьора. Предложеният практико-теоретичен образователен модул, изведен от сценичната практика на Пина Бауш е ценен принос в посока на обновяването и актуализирането на учебния материал. Бих препоръчала да бъде разписан в отделна учебна програма или ако това е възможно, интегриран в програмата по Танцов синтез като отделна учебно-методическа единица. Добре е текстът на дисертацията или части от нея да бъдат издадени или публикувани в интернет като учебно помагало. Препоръчвам на автора да извърши още по-прецизна коректорско-редакторска и стилистична работа по текста на дисертацията. Това би

помогнало за по-пълноценната ѝ комуникативност с читателската аудитория. Несъмнено, тя ще намери своята аудитория сред студенти, преподаватели, артисти не само от танцовия театър, поради съдържащия се богат материал по темата, още повече че много от източниците, указани в библиографията не са преведени на български език.

Представеният дисертационен труд осъществява поставените пред изследването цели. Опитът на Александър Манджуков като артист (танцор, актьор, хореограф) в танцовия театър, както и пълноценното му присъствие като преподавател от младата генерация в академичния състав на НАТФИЗ, дават основания да подчертая качеството на неговото развитие в посоката на приемственост, но с определено категоричен индивидуален облик. Резонно е да очакваме след положеното в работата по дисертацията начало, той да продължи дейността си за обогатяване и актуализиране на образователния процес по танцов театър със създаване и на други модули, първият от които - базиран върху сценичната практика на Иржи Килиан.

На основание качествата на предложения дисертационен труд и приносите от него, убедено препоръчвам на научното жури да присъди на Александър Манджуков образователната и научна степен „доктор“.

Гласувам с „ДА“.

Проф. Снежина Танковска: